

Nr 85.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1938 kl. 5. e m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder för elektrifiering av avlägset belägna, glest befolkade bygder i Norrland.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 203 av herr *Domö m. fl.* och II: 315 av herr *Bagge m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och till nästa års riksdag förslag om åtgärder att med statens hjälp bereda avlägset belägna, glest befolkade bygder i de fyra nordligaste länen tillgång till elektrisk kraft.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna framställning, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat yttranden över motionerna från kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen samt länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Motion vid 1936 års riksdag.

I motionen II: 27 av herrar *R. Lundqvist* och *E. Thorell* hemställdes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande de åtgärder — eventuellt med vinstmedel från statens kraftverk — som kunde vidtagas för befrämjande av elektrifieringen av rikets skärgårdsområden.

Statsutskottet anförde i utlåtande (nr 149) följande.

Alltifrån världskrigsåren, då rådande brist på brännolja starkt framhävde den inhemska kraftförsörjningens betydelse, hade landsbygds elektrifieringen gjort raska framsteg. Ett intresserat arbete, som vore värt erkännande, hade av vattenfallsstyrelsen — liksom också av vissa enskilda kraftföretag — nedlagts på att elektrifiera även sådana bygder, där kraftavsättningen måste förutses bli ringa samt också mindre vinstgivande. I detta sammanhang borde ej heller förbises den tillgång till elektrisk energi, som öppnats genom ett stort antal lokala, delvis i ganska avsidade belägna delar av landet befintliga kraftverk, tillkomna genom privata eller kommunala initiativ.

Trots allt vad som sålunda åtgjorts vore den elektriska kraftens användning inom landet alltjämt ojämn. Vissa områden, för vilkas elektrifiering rätt goda naturliga förutsättningar föreläge, stode alltjämt utan tillgång till elektrisk kraft. Detta gällde såväl Norrland som andra trakter av Sverige. Vad

de i motionen avsedda kusttrakterna beträffade framginge av de upplysningar, utskottet från vattenfallsstyrelsen inhämtat, att rätt talrikt befolkade skärgårdsöar ej ännu vore elektrifierade, ehuru kostnaderna härför, främst avseende kabelanläggningar, måste betraktas som överkomliga.

Bortsett från den kraftdistribution, som skedde genom statens vattenfallsverk, hade statens direkta insats för landsbygdselektrifieringen varit inskränkt dels till utlämnande av lån från vattenkrafts- och kraftledningsslånefonderna — mot $4\frac{1}{2}$ procents ränta och med ganska stora krav på säkerheten — dels ock ett anslag under nionde huvudtiteln till rådgivande och planläggande verksamhet, vilket anslag från att tidigare hava utgått med 50,000—100,000 kronor för år dock numera — sedan de stora distributionsnäten hunnit färdigbyggas — nedgått till ett så begränsat belopp som 7,800 kronor för nästkommande budgetår.

Elektrifieringens allmänna betydelse för landsbygden, enkannerligen för befolkningens försörjningsmöjligheter, trivsel och kvarhållande därstädes torde ej behöva närmare utvecklas. Inom de vidsträckta delar av landsbygden, som redan elektrifierats, torde väl den elektriska kraften betraktas som nära nog outhärlig. Starka samhällliga skäl måste då tala för elektrifiering även av de mera vanlottade bygderna, där de allmänna livsbetingelserna vore särskilt hårda. Från sakkunnigt håll hade vitsordats, att småindustri av olika slag visat sig kunna växa fram i eljest karga bygder, i den mån elektrifiering skett av dessa bygder.

Vissa praktiska vanskligheter måste dock föreligga för elektrifieringens utsträckning till dylika, mera avlägset belägna eller befolkningsfattiga trakter. Inom de olika kraftföretagen måste sålunda en viss motsättning uppkomma mellan å ena sidan önskan att uppvisa en tillfredsställande vinst eller att tillgodose de större, ofta nog i företaget direkt delaktiga förbrukarna och å andra sidan det ansvar, som borde följa med den ej sållan praktiskt taget fullständiga ensamrätt över kraftdistributionen, som den beviljade koncessionen medförde. Och inom de talrika förekommande elektrifieringsföreningarna kunde av helt naturliga skäl — närmast den ökning i den å samtliga konsumenter fördelade medelkostnaden, som uppkomme — en viss obenägenhet förefinnas mot nätets utvidgning utöver en av den mera centrala bebyggelsen med dess större befolkningstäthet bestämd gräns.

Att kunna i lämpliga former övervinna dessa svårigheter vore ett problem, som i vissa fall kunde fordra statens mellankomst. Utskottet ville erinra därom, att redan i samband med riksdagens initiativ år 1917 till den allmänna landsbygdselektrifieringen förutsågs, att denna tillsvidare måste begränsas till de härför mera gynnsamma bygderna. Samtidigt förutsattes emellertid också, att, sedan detta första skede avslutats, en undersökning borde komma till stånd om möjligheterna för den elektriska kraftens fortsatta utnyttjande. I uppdraget för den under åren 1917—1923 arbetande elektrifieringskommittén ingick också att utreda i vad mån statsbidrag borde lämnas för elektrifiering »av vissa, med hänsyn till elektrifieringsmöjligheterna mindre gynnsamt situerade bygder» och i så fall i vilken omfattning. På grund av den inträdande lågkonjunkturen ansåg sig kommittén ej böra fullfölja uppdraget på denna punkt, men uttalade att en utredning i förevarande hänseende eventuellt framdeles kunde visa sig påkallad. Även vad som sålunda förekommit ansåge utskottet tala för att tidpunkten nu vore inne att taga under förnyat övervägande frågan om möjligheterna till en statlig medverkan för en fortsatt elektrifiering av landsbygden.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört hemställde utskottet, att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 27, måtte hos Kungl. Maj:t

hemställa om övervägande av möjligheterna till en statlig medverkan för en fortsatt elektrifiering av landsbygden med särskilt beaktande av att även vissa skärgårdsområden och mera avlägset belägna eller glest befolkade landsdelar måtte kunna erhålla tillgång till elektrisk kraft.

Riksdagen biföll statsutskottets hemställan.

I anledning av riksdagens skrivelse i ämnet (nr 383) uppdrog *Kungl. Maj:t* den 23 oktober 1936 åt kommerskollegium att verkställa utredning rörande de åtgärder, som kunde finnas påkallade och lämpligen borde vidtagas i av riksdagen angivna hänseenden för landsbygdens elektrifiering, samt att med berörda utredning jämte förslag, som därav kunde föranledas, inkomma till *Kungl. Maj:t*.

Yttrandena över motionerna vid innevarande riksdag.

Kommerskollegium har i sitt yttrande till jordbruksutskottet anfört följande:

Behovet av bistånd från det allmännas sida för att förskaffa befolkningen i mera avlägset belägna trakter tillgång till elektrisk kraft har tidigare uppmärksamrats av statsmakterna och bland annat lett till att statsbidrag vid olika tillfällen anvisats för elektrifieringsföretag inom dylika områden, i första hand i Norrland. Sålunda ha 1929, 1930 och 1931 års riksdagar anvisat tillhoppa 407,500 kronor för elektrifiering av nordöstra finnbygden i Norrbottens län samt 1936 års riksdag 102,500 kronor för elektrifiering av Gällivare socken i samma län. I proposition nr 275 har *Kungl. Maj:t* föreslagit årets riksdag att som bidrag till elektrifiering av Jokkmokks socken å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 185,000 kronor.

I detta sammanhang kan även erinras om att riksdagen under åren 1918—1937 anvisat tillhoppa 1,193,500 kronor för befrämjande av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering. Dessa anslagsmedel hava till övervägande del ställts till resp. länsstyrelsers förfogande och av dem vanligen använts för understödande av elektrisk konsulentverksamhet inom länet. Sedan några år tillbaka har dylikt bidrag utgått endast till Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län (år 1937 med resp. 2,500, 4,700 och 6,000 kronor).

Efter att ha omnämnt det erhållna utredningsuppdraget i ämnet har kollegiet fortsatt:

Den utredning, som kollegium till uppdragets fullgörande igångsatt, har i första hand ansetts böra inriktas på införskaffandet av uppgifter, avsedda att möjliggöra en allmän överblick över landsbygdselektrifieringens nuvarande utbredning, samt på en beräkning av det ungefärliga kapitalbelopp, som skulle erfordras för dess slutförande i rimlig omfattning. I dessa delar föreligger numera ett i stort sett komplett utredningsmaterial. Detta material lämnar emellertid icke tillräckligt underlag för uppgörande av detaljerade förslag över i vad omfattning stödåtgärder från det allmännas sida böra ifrågakomma. För bedömande av detta spörsmål torde vara erforderligt, att det för varje elektrifieringsprojekt uppgöres en specificerad plan över huru elektrifieringen lämpligen bör ordnas i tekniskt, ekonomiskt och organisatoriskt avseende. Först efter dylika detaljerade utredningar torde kunna avgöras, huruvida över huvud taget möjligheter för en elektrifiering föreligga. Utsikterna att få en elektrifiering till stånd äro nämligen beroende icke blott

på anläggningskostnaderna och det statsunderstöd, som kan påräknas, utan i hög grad även på befolkningens intresse för saken och dess vilja och förmåga att åtaga sig de prestationer i ekonomiskt och organisatoriskt avseende, som äro nödvändiga för företagets genomförande.

Enligt kollegii mening vore det icke ändamålsenligt att söka medelst ett centraliserat utredningsförfarande verkställa behövliga detaljundersökningar för områden av så betydande utsträckning som exempelvis Norrland. Dylika undersökningar böra erhålla en bestämd lokal begränsning och i första hand inriktas på sådana trakter, inom vilka förutsättningar för elektrifieringens genomförande inom rimlig tid kunna anses föreligga.

Kollegium har under övervägande, vilka åtgärder som lämpligen kunna vidtagas från det allmännas sida för att få erforderliga specialutredningar till stånd.

Då frågan om fortsatt elektrifiering av landsbygden under medverkan från det allmännas sida redan i anledning av framställning från riksdagen är föremål för utredning, vill det synas kollegium, som om motionerna ej borde föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vattenfallsstyrelsen har anfört följande:

Av de fyra nordligaste länen beröras Jämtlands och Västernorrlands län endast i ytterst obetydlig utsträckning av vattenfallsstyrelsens ledningsnät. Elektrifieringen inom dessa län handhaves av kommunala eller enskilda kraftföretag. Det föreligger icke någon rationell anledning för staten att genom egen distribution ingripa i förhållandena inom dessa län.

Även Västerbottens län är endast i ringa grad berört av vattenfallsstyrelsens anläggningar. Styrelsen har visserligen nyligen byggt en högspänningsledning längs norra stambanan, men på grund av dess höga spänning är den icke lämplig såsom utgångspunkt för en landsbygdistribution. Vattenfallsstyrelsens för allmän distribution utförda anläggningar äro lokaliserade till södra delen av länets kustland, och denna torde icke kunna hänföras till de av motionen berörda, avlägset liggande, glest befolkade bygderna.

En kraftledning är nu planerad från kustlandet till vissa inre delar av Västerbottens län, men denna ledning torde komma att utgå från Skellefteå stads kraftverk. Vattenfallsstyrelsen har med hänsyn till sina utbyggda krafttillgångar och kraftledningsnät däremot inga naturliga förutsättningar för att elektrifiera någon nämnvärd anpart av den inre, glest bebyggda delen av Västerbottens län.

Vad Norrbottens län beträffar, är vattenfallsstyrelsen redan energileverantör till betydande delar av länet, och dess verksamhet torde komma att successivt utsträckas alltmera, även om man får förutsätta, att vissa avsidet liggande bygder billigare och enklare förses med kraft från lokala vattenfall, eventuellt understödda av dieselkraftverk, än genom långa och dyrbara kraftledningar från det statliga kraftsystemet.

Vattenfallsstyrelsen är beredd att jämte vederbörande länsstyrelse delta i utredningen rörande den fortsatta elektrifieringen av Norrbottens län och sådana delar av Västerbottens län, där det finns naturliga förutsättningar för kraftleverans från styrelsen. Med hänsyn till att styrelsens personal är synnerligen knapp i förhållande till dess nuvarande arbetsuppgifter, är det däremot icke möjligt eller lämpligt, att styrelsen ägnar sig åt elektrifieringsfrågor i Jämtlands och Västernorrlands län samt sådana delar av Västerbottens län, till vilka styrelsen icke kan rationellt leverera kraft.

Vattenfallsstyrelsens egen erfarenhet ävensom dess erfarenhet från elektrifieringskommitténs arbeten ger vid handen, att generella utredningar för sto-

ra områden med nödvändighet bli ganska summariska. Det krävs icke minst för de glest befolkade områdena inom de nordliga länen synnerligen ingående och detaljerade undersökningar, innan en elektrifiering kan genomföras. Kraftbehoven och ledningskostnaderna behöva undersökas för varje ort, för att man skall kunna få en lämplig gräns mellan de delar, som kunna medtagas, och de delar, som åtminstone tillsvidare måste uteslutas. Det krävs upprepade och svåra förhandlingar, innan en lämplig avvägning erhålles mellan de bidrag, som böra lämnas av strömkonsumenterna och i olika form från statens sida. Organisationsformen behöver också noggrant genomarbetas. Ofta är det svårt att få en av tillräcklig majoritet accepterad lämplig fördelning av kostnaderna mellan de olika strömkonsumenterna. Vid en generell utredning torde det med den begränsade arbetskraft, som i allmänhet står till förfogande för ett sådant ändamål, icke bli möjligt att inom rimlig tid genomföra de nödvändiga undersökningarna och förhandlingarna för ett län i dess helhet. Det är bättre, om man, såsom hittills skett i Norrbottens län, angriper problemet etappvis, så att man först koncentrerar elektrifieringsarbetet på en viss bygd och först därefter tager itu med nästa område, varvid arbetet väsentligt underlättas genom den hänvisning, som kan göras till den redan verkställda elektrifieringen.

Naturligtvis kan det dock vara av värde att genom en allmän översikt erhålla uppfattning om storleken av den elektrifieringsuppgift, som finnes att utföra inom de av motionärerna angivna områdena. En sådan översikt torde emellertid erhållas ur den utredning, som för närvarande pågår inom kommerskollegium angående kraftförsörjningen inom landets ännu oelektrifierade bygder och som torde bli slutförd inom en nära framtid.

Norrbotten ger ett gott exempel på hur elektrifieringen kan finansieras. Det synes rimligt, att kraft göres disponibel till normalt pris på lämplig central punkt inom varje större bygd, eventuellt genom statliga stödåtgärder. Därvid bör det stödkapital, som lämnas ifrån statens sida, icke såsom hittills bokföras såsom en tillgång, utan omedelbart avskrivas. Så länge kapitalet finnes bokfört, föreligger det ett moraliskt tryck på vederbörande verk att söka åstadkomma förräntning av detta kapital, varigenom sådana undantagsförmåner, som eljest kunnat beviljas ödemarkskonsumenterna, bliva förhindrade. Samtidigt som kraft göres disponibel inom bygden torde, enligt det arbetssätt, som tillämpats i Norrbotten, andelsföreningar lämpligen böra bildas, som omhändertaga den lokala distributionen under stöd och medverkan från statens och länsstyrelsens sida. Staten bör kunna lämna visst kontant bidrag. Slutligen böra kraftkonsumenterna inom bygden själva lämna bidrag både i naturaprestationer och i kontanter.

Det är synnerligen viktigt, att länsstyrelsen får till hjälp en lokal sakkunnig institution liknande länsföreningen i Norrbottens län, som kan icke blott biträda landsbygdens invånare med projektering av ledningsnätet, utan som jämväl kan i fortsättningen kontrollera och stödja företagen, vilkas skötsel eljest lätt blir försummad.

I detta sammanhang bör framhållas, att vattenfallsstyrelsen icke anser det lämpligt, att styrelsen omhändertager den lokala distributionen. Skulle staten omhändertaga den lokala distributionen, bleve otvivelaktigt följden, att anspråken på denna oerhört stegras. Dels skulle man begära, att ledningsnätet utsträcktes till snart sagt varje stuga, dels skulle kraven på driftsäkerhet och soliditet i bygnadssättet stegras. Man skulle därjämte riskera att även relativt små meningsbrytningar skulle föranleda hänvändelser ända upp till vattenfallsstyrelsens centrala förvaltning och möjligtvis till regering och riksdag.

I anslutning till vad ovan anförts får vattenfallsstyrelsen sålunda förklara sig beredd att deltaga i utredningar rörande elektrifiering av Norrbottens län och sådan mindre del av Västerbottens län, som styrelsen anser kunna lämpligen förses med kraft från styrelsens nät, efter de riktlinjer, som ovan föreslagits, medan vattenfallsstyrelsen icke anser sig kunna påtaga sig något arbete med utredningarna rörande Jämtlands och Västernorrlands län.

Ur yttrandena från länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen antecknas följande.

Länsstyrelsen i *Västernorrlands län*, som bifogat yttrande från Västernorrlands läns elektriska förening u. p. a., har för länets vidkommande livligt förordat, att åtgärder från statmakernas sida snarast möjligt vidtagas för ett rationellt ordnande av elektrifieringsproblemen för länet i dess helhet. Den i motionerna föreslagna utredningen anser länsstyrelsen sålunda vara av stort behov påkallad.

Länsstyrelsen i *Jämtlands län* har överlämnat infordrat yttrande i ärendet från Jämtlands läns elektricitetsförening u. p. a. och för sin del förklarat sig ej ha något att erinra mot att utredning verkställes för vidtagande av de ifrågasatta åtgärderna.

Länsstyrelsen i *Västerbottens län* har — med åberopande av yttrande från Västerbottens läns elektriska förening u. p. a. — anført, att det i nu föreliggande motioner berörda ämnet innefattas i den utredning, som pågår inom kommerskollegiet. Länsstyrelsen har givit uttryck åt sin livliga förhoppning, att denna utredning äntligen måtte slutföras och föranleda snara och verksamma åtgärder till hjälp för landets sämst ställda medborgare.

Länsstyrelsen i *Norrbottens län* har anført, att det även i fortsättningen torde komma att ställas krav på statsmakernas välvilja och hjälpverksamhet, innan elektrifieringen av länet genomförts i önskvärd utsträckning. Om uppnåendet av detta mål kan påskyndas genom bifall till de föreliggande motionerna, är mycket vunnet enligt länsstyrelsens mening. Ett yttrande från Norrbottens elektricitetsförening u. p. a. har bifogats länsstyrelsens utlåtande i ärendet.

Utskottet.

I likhet med motionärerna finner utskottet det vara av stor betydelse, att landsbygdsbefolkningens levnadsförhållanden kunna förbättras. Såsom ett led i en rad av åtgärder för tillgodoseende av detta syfte ha nu motionärerna särskilt framfört frågan om statlig medverkan i och för elektrifiering av de avlägset belägna, glest befolkade bygderna i de fyra nordligaste länen. Av den i ärendet ovan lämnade redogörelsen för vissa hithörande spörsmål synes framgå, att denna angelägenhet torde innefattas i den utredning, som Kungl. Maj:t i enlighet med en riksdagens tidigare skrivelse (1936: 383) uppdragit åt kommerskollegium. Med hänsyn härtill torde utskottet kunna inskränka sig till att understryka vikten av att denna utredning snarast möjligt slutföres. Därvid vill utskottet i anledning av de yttranden, utskottet införskaffat, emellertid framhålla, att det synes vara lämpligt, att kommerskollegium i detta utredningsarbete söker samverkan med vattenfallsstyrelsen

och respektive länsstyrelser. Ehuru alltså utskottet delar motionärernas mening om behovet av föreslagna åtgärder, anser dock utskottet i överensstämmelse med det anförda icke påkallat att nu tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att motionerna I: 203 och II: 315, likalydande, må anses besvarade med vad utskottet anför.

Stockholm den 17 maj 1938.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sederholm, Carl Eriksson, Gabrielsson, Tjällgren, Alfred Andersson, von Stockenström, Jacob Hansson och Lindbärg*; samt

från andra kammaren: herrar *Johansson i Björnlunda, Uddenberg, Hedlund i Häste, Andersson i Löbbo, Ericsson i Sörsjön, Hilding, Persson i Grytterud och Pettersson i Dahl.*
